

MULTIPLU DE AUR DE LA CONSTANTIN CEL MARE GĂSIT ÎN SUDUL DACIEI

ADRIAN POPESCU

Numeroasele descoperiri monetare aparținând secolului al IV-lea de la nord de Dunăre confirmă și contribuie la întregirea imaginii pe care o avem despre revenirea, chiar dacă numai pentru o vreme, a autorităților romane în sudul fostei provincii Dacia¹. Linia Dunării a primit cea mai mare atenție, dar între punctele din interior care au fost de interes pentru administrația romană se afla și vechea Romula (Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt), după cum o sugerează refacerea drumului dintre aceasta și Sucidava². Descoperirile arheologice, dar mai ales cele numismatice³ de pe suprafața vechiului oraș roman, atestă urme de activitate care acoperă parțial secolele IV–V.

În cele de mai jos prezentăm un multiplu de aur cu efigia împăratului Constantin cel Mare descoperit pe raza satului Reșca.

Constantin I

Av. Anepigraf. Capul împăratului cu diademă formată din rozete spre dr., privirea în sus.

Rv. GLORIA CONSTA – NTINI AVG, – S//SMN Împăratul în picioare spre st. între doi captivi, ținând Victorie pe glob în mâna dr. și lance în cea st., piciorul dr. pe captiv.

AV (1½ solidi) † 6,68 g; 25 mm.

RIC, VII, p. 624, nr. 151, Nicomedia, anii 328–329⁴.

Piesa a fost descoperită în urmă cu cel puțin 30–40 de ani într-o vie aflată pe raza satului, în afara perimetrului orașului roman, unde, aparent, nu sunt urme de activitate⁵. Important de reținut este faptul că inițial au fost găsite două piese, amândouă de aur, cea de-a doua, despre care nu avem nici un detaliu, fiind vândută unui bijutier și, în acest fel, probabil, definitiv pierdută. Moneda pe care o prezentăm aici face parte dintr-o serie inaugurată în anul 326, în atelierul din Nicomedia, care a introdus noi tipuri de avers. Portretele împăratului Constantin I și ale fiilor săi sunt reprezentate cu privirea în sus, poziție interpretată ca atitudine de rugăciune specific creștină⁶, aversurile fiind caracterizate totodată de lipsa

numelor⁷. Acest lucru nu este deloc întâmplător, dat fiind că la Nicomedia, în sfârșitul anului 327 și începutul anului 330, s-a aflat reședința curții imperiale, iar monetăria din oraș devenise atelierul central al imperiului⁸. Acest fapt este reflectat și de structura nominalurilor monetizate în aur între aceiași ani: atelierul din Nicomedia a fost principalul producător de multipli de aur⁹. Dintre acești multipli, cel de tip RIC, nr. 151 pare să fi fost bătut în cantitatea cea mai mare: Bruncu înregistrat 12 exemplare¹⁰, cel descris mai sus fiind al 13-lea, la care se adaugă încă două vândute la licitații recente¹¹, ridicând totalul pentru moment la 15. Pieseile de 1½ *solidi* (RIC, nr. 151) au fost produse pentru a fi distribuite ca *donativum*, după victoria reputată de Constantin I împotriva goților¹².

Monede de aur bătute în numele lui Constantin cel Mare și al fiilor săi au fost găsite în mai multe localități din România¹³; una singură în tezaurul de la Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj (6 *solidi*, anii 335–336)¹⁴, restul în număr de șapte fiind descoperiri izolate: Rogova, jud. Mehedinți (nominal și datare neprecizate); Sântimreu, com. Sălard, jud. Bihor (subdiviziune de *solidus*, anii 313–315); Starčova (?), jud. Timiș (1¼ *solidi*, anul 336)¹⁷, Sucidava = Celeiu-Corabia, jud. Olt¹⁸ (două piese de 1½ *solidi*, anii 324–5 și 327), Târgușor, com. Cherecheu, jud. Bihor (*Festaureus*, anul 323)¹⁹, o localitate neprecizată din Transilvania (6 *solidi*, anul 313)²⁰. După cum se poate vedea din cele de mai sus, monedele de aur purtând numele lui Constantin cel Mare și ale fiilor săi se concentrează din punct de vedere cronologic în trei perioade: anii 313–315 (2 ex.), 323–329 (4 ex.) și 335–336 (2 ex.), la care se adaugă cea fără detalii găsită la Rogova. Este clar din cele de mai sus că grupul cel mai numeros datează din anii 20 și este aproape exclusiv constituit din multipli de 1½ *solidi*. Din punct de vedere geografic, monedele se grupează, cu excepția monedei de la Târgușor²¹, în sudul fostei provincii Dacia, mai precis pe Dunăre sau nu foarte departe: Sucidava și Reșca. Motivul prezenței lor în zonă pare să fie mai clar ca oricând: construirea și inaugurarea podului dintre Oescus și Sucidava în anul 328²². O. Iliescu²³ și Gh. Poenaru Bordea²⁴ sugerau cu rezerve această posibilitate. Cei trei multipli și numărul normal de ridicat de monede de billon datând din anii 326–328 sunt în opinia noastră dovezi clare ale prezenței unui număr sporit de trupe în zonă beneficiare ale unor sume recent distribuite: multiplii sunt de obicei oferți ca *donativum*²⁵, iar piesele din aliaj de cupru argintat pot fi folosite pentru plata salariului anual (*stipendium*)²⁶. La construcția podului trebuie să fi participat un număr ridicat de soldați, iar inaugurarea podului a fost un eveniment la care, cu siguranță, alături de împărat²⁷, au fost prezenți membri ai curții imperiale, funcționari civili și ofițeri de diferite grade.

În final, ținem să subliniem că, în ciuda faptului că nu știm ce a determinat ascunderea monedelor de aur aflate în discuție, descoperirile monetare de la Sucidava și Reșca, dateate în a doua jumătate a deceniului al treilea al secolului al IV-lea, constituie un exemplu rar prin care se poate stabili o relație clară cu un eveniment istoric cunoscut din izvoarele scrise.

NOTE

¹ D. Tudor, OR⁴, p. 459–460.

² *Ibidem*, p. 431–432.

³ C. Preda, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 478; O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976, p. 215; C. Vlădescu, Gh. Poenaru Bordea, SMMIM, 10, 1977.

p. 21–23. Pentru descoperirile monetare aparținând secolilor I–III a se vedea cu folos E. Petac, BSNR, 90–91, 1996–1997 (2002), 144–145, p. 259–262, în special nota 16 (pentru bibliografie), la care se adaugă E. Petac, Mihaela Blasko, BSNR, 90–91, 1996–1997 (2002), 144–145, p. 55–61.

⁴ Maria R. Alföldi, *Die constantinische Goldprägung. Untersuchungen zu ihrer Bedeutung für Kaiserpolitik und Hofkunst*, Mainz, 1963, p. 170–171, nr. 173, unde însă piesele de acest tip sunt datate în anii 325–326.

⁵ Moneda a fost găsită la săpatul vici de bunicul lui Relu Costea din Slatina, jud. Olt. Acesta din urmă a vândut piesa unui colecționar particular din București.

⁶ A. Burnett, *Coinage in the Roman world*, Londra, 1987, p. 145.

⁷ P.M. Bruun, *Studies in Constantinian Chronology*, New York, 1961, p. 66.

⁸ *Ibidem*, p. 68.

⁹ P.M. Bruun, RIC, VII, p. 621–622, nr. 132–138 și p. 624–625, nr. 151–152.

¹⁰ *Ibidem*, p. 624–625, nr. 151 și nota corespunzătoare. Pentru studiul metrologic a se consulta P. Bastien, RN, 14, 1972, p. 66–70, în special p. 69, nr. 101–112, unde sunt menționate toate greutățile.

¹¹ Triton IV, Classical Numismatic Group, Inc., New York, December 5, 2000, p. 138, nr. 702 și Numismatica Ars Classica AG, Auction 24, 5th December 2002, Zürich, p. 137, nr. 282.

¹² P. Bastien, *Monnaie et donativa au Bas-Empire*, Wetteren, 1988, p. 80.

¹³ I. Barnea, O. Iliescu, *Constantin cel Mare*, București, 1982, p. 144–171 (O. Iliescu); V. Butnariu, ArhMold, 12, 1988, p. 131–196. Un repertoriu incomplet, dar foarte util, poate fi consultat la G.L. Duncan, *Coin circulation in the Danubian and Balkan provinces of the Roman Empire. AD 294–578*, Londra, 1993, p. 119. Folosim această oportunitate să atragem atenția asupra unei greșeli, de tipar probabil, în acest ultim volum: moneda de aur descoperită la Lăceni, jud. Teleorman, este de fapt de la Constantius I.

¹⁴ A. Bursche, *Złote medaliony rzymskie w Barbaricum. Symbolika prestiżu i władzy społeczeństw barbarzyńskich u schyłku starożytności*, Varșovia, 1998, p. 241, nr. 22.II.

¹⁵ D. Tudor, *op.cit.*, p. 277.

¹⁶ Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea, 1980, p. 160, nr. 117.III.

¹⁷ A. Bursche, *op.cit.*, p. 247, nr. 23. Moneda se află în cabinetul din Viena și a fost descoperită în anul 1866. Denumirea localității este probabil cea din secolul al XIX-lea și, din păcate, nu am avut posibilitatea să verificăm forma actuală.

¹⁸ L. Paulon, RIN, 24, 1911, p. 193, nr. 40; O. Iliescu, SCN, 6, 1975, p. 111.

¹⁹ Al. Sășianu, Crisia, 13, 1983, p. 447. Considerăm necesar să atragem atenția asupra faptului că moneda, după cum se poate observa din fotografia mărită de la p. 446, este foarte tocită și păstrează urme de sudură deasupra capului împăratului, lucru nemenționat de editorul ei, ceea ce ne face să credem că ar fi putut fi folosită ca medalion în mediul germanic. Piesa cu o greutate de 5,18–5,20 g este mai degrabă un *Festaureus*; vezi P. Bastien, RN, 14, 1972, p. 65–66.

²⁰ A. Bursche, *op.cit.*, p. 240–241, nr. 21. Piesa a fost descoperită în anul 1903 și se află acum la Cabinet des Médailles, Paris.

²¹ În opinia noastră, contextul cronologic căruia pare să îi aparțină este mai târziu, v. *supra* nota 19.

²² D. Tudor, *Podurile romane de la Dunărea de Jos*, București, 1971, p. 155–192. Atragem atenția asupra câtorva inexactități strecurate în volumul de mai sus: astfel medalionul care înfățișează podul dintre Oescus și Sucidava este de fapt din bronz (vezi RIC, VII, p. 331 și nu 351, nr. 289) și nu din aur cum este menționat de către autor la p. 175. Vezi și C. Brenot, NAC, 9, 1980, p. 306–307.

²³ O. Iliescu, *op.cit.*, p. 111; I. Barnea, O. Iliescu, *op.cit.*, p. 146 (O. Iliescu).

²⁴ Gh. Poenaru Bordea, SCN, 6, 1975, p. 85 și 105; idem, SCN, 12 (1997), 1998, p. 71–72.

²⁵ P. Bastien, *Monnaie et donativa ...*, p. 7-10, 28-30, 37-41, 129-130.

²⁶ M.F. Hendy, *Studies in the Byzantine monetary economy c. 300-1453*, Cambridge, 1985, p. 187.

²⁷ Constantin cel Mare s-a aflat în vara anului 328 la Oescus unde semna o lege pe 5 iulie. P.M. Bruun, *Studies ...*, p. 46. D. Tudor, *op. cit.*, p. 162.

GOLD MULTIPLE OF CONSTANTINE THE GREAT FOUND IN SOUTHERN DACIA

ABSTRACT

The 1½ *solidi* multiple published here was found about 30-40 years ago in a vineyard close to the modern village Reșca, Dobrosloveni commune, Olt county. The find spot is in the vicinity of the ancient Roman town of Romula, the former capital of Southern Dacia, which was abandoned by authorities before 270/275. Fourth-century coins were found on the surface of the site showing signs of activity after Constantine I reconquered the area. Gold multiples struck in 320s were found also at Sucidava, a bridgehead fortress, where Constantine inaugurated the newly built bridge in the summer of 328. Together with the higher amount of billion *nummi* lost at Sucidava in late 320s, the coin finds constitute a body of evidence, which mirrors the local events.